

ПРОБЛЕМИ НА ТРАКИЙСКАТА ПОЛИТИЧЕСКА ИСТОРИЯ (II В. ПР. Н. Е. — 45 Г. ОТ Н. Е.)

Маргарита Тачева

Рецензент: *Димитър Попов*
Редактор: *Александър Фол*

Маргарита Тачева. ПРОБЛЕМЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ИСТОРИИ ДРЕВНЕЙ ФРАКИИ
(II В. ДО Н. Э. — 45 Г. ОТ Н. Э.)

Автор высказывает свое мнение относительно некоторых проблем современной историографии по вопросам истории древней Фракии. Он оспаривает убедительность тезиса о македонской власти во Фракии до 148 г. до н. э., учитывая значительную роль владетелей сапейской династии и их внешнюю политику, направленную на сохранение фракийской независимости от македонской и римской агрессии. Корректированные связи между фракийскими династиями определили и одрисское происхождение владетелей фракийской державы до 42 г. до н. э., когда их сменяет династия сапейского происхождения. Предлагается и новая родословная сапейских царей, которая основывается на анализе литературных и эпиграфических источников.

Margarita Tacheva. SOME PROBLEMS OF THE THRACIAN POLITICAL HISTORY
(II B. C. — 45 A. D.)

The article puts forward the author's views on some controversial issues in the contemporary historiography on the history of ancient Thrace.

The author finds no objective foundations for the statement there was Macedonian domination in coastal Thrace before 148 B. C. She points to the importance of II Century B. C. Sapaean rulers and their foreign policy, aiming at the preservation of Thracian independence from Macedonian and Roman aggression. The article puts forward also a new genealogical stem of the Thracian rulers during the period in question, correcting some inexactitude in the existing literature about their origin. These corrected connections between Thracian kings show the Odrysean origin of the rulers of Byzia till 42 B. C. Their accessors till 45 A. D. were Sapaens.

От съхранилите се до наши дни антични текстове е ясно, че събитията в балканските земи от края на III в пр. н. е. насетне привличат трайно интереса на елинистическите и римските историографи. Този интерес не е случаен, защото именно тези събития, свързани с трите големи войни на Рим срещу последните владетели на Македония и Елада — Филип V и сина му Персей, довеждат до установяването на римското владичество през средата на II в. пр.

н. е. над по-голямата част от балканската територия и осигуряват пътя към Изтока за римските легиони. За повече от половин век Егеида се превърнала в плацдарм на тежки войни, обусловени от дипломатическите и военните действия на Римския сенат по отношение на противоречивите интереси на елинистическите владетели.

Съвременното актуализиране на тази проблематика също не може да се определи като случайно. Причините трябва да се търсят както в съвременната политическа конюнктура, така и в епохалното археологическо откритие на гробницата на македонските царе при Вергина. Новите проучвания промениха много от класическите постановки в монографиите на Майер, Нийзе, Дройзен, Ростовцев, та дори и на съвременния Е. Вил¹. Твърде убедително се доказва например, че първите две македонски войни между Филип V и Рим са оправдани от гледна точка на римското международно право, а не са плод на предварително замислената римска агресия, която целяла завоюването на нови провинции. И обратно — чрез нов анализ на изворите и новооткритите епиграфски паметници се видя, че Персей не е наследил от баща си мечтата за македонски реванш след поражението при Киноскефале през 197 г. пр. н. е., както се твърдеше доскоро. Напротив, цялата му дейност преди III македонска война изглежда по-скоро като стремеж към избягване на конфронтацията с римските му съюзници и предотвратяване на всякакви военни действия. Това личи и от изпращането на делегации в Рим, за да се опровергават клеветите на пергамския владетел Евмен II и от организираната от него конференция в Лариса, където се опитал да отхвърли обвиненията за убийството на същия този Евмен и за нахлуването си в земите на тракийския цар Абруполис. Дори воювайки в 171 г. срещу Рим, той безнадежно вярвал, че ще се стигне до мира. За тази война обаче Римският сенат нямал никакви достоверни поводи и според римското право тя била действително „несправедлива война“. Сенатът отхвърлил всички предложени от Персей възможности за запазването на мира, обладаван от т. нар. от Ливий (XLII, 47, 4—12) *pova sapientia*, резултат на новото отношение на амбициозните нобили към елинистическия изток².

* * *

В навечерието и по времето на III македонска война се проявяват укрепналите след политическата и икономическата криза³ владетели на одрисите Котис и Абруполис. На конференцията в Лариса в навечерието на войната Персей бил обвинен, че изгонил Абруполис от царството му, въпреки че бил приятел и съюзник на римския народ, което противоречало на мирния договор между Рим и Македония. Той отговорил с въпроса, дали е трябвало да чака автора на войната да стигне до Пела, опустошавайки граничните му земи чак до Амфиполис начело на войска, която пленила и много свободни, и роби (Liv., XLII, 40; 41). Всъщност Абруполис действително нахлул във владенията на Филип V земи веднага след смъртта му и успял да завладее дори златоносните мини на Пангей, но Котис успял да му ги отнеме. Това

¹ Will, E. *Histoire politique du monde hellénistique* (323—300 av. J.—C.). I. Nancy, 1966, с. цит. лит.

² Albert, S. *Bellum iustum*. München, 1978, p. 118 ff.; Lindsay Adams, W. *The causes of the third Macedonian war. Some recent views.* — In: Philipp II, Alexander the Great and the Macedonian heritage. Univ. Press of America. Washington, 1982, p. 254 ff.; Briscoe, J. Q. *Martius Philippus and Nova Sapientia.* — JRS, 54, 1964, 66—77.

³ Тачева, М. Причините за политическия и икономически упадък в древна Тракия през III в. пр. н. е. — ГСУ ИФ, 75, 1983 (под печат).

обвинение срещу Персей през 172 г., макар и недостатъчно за обявяване на войната, защото след войната с Абруполис има мирно споразумение между него и Рим (App. Masc., 11), се е запазило в античната традиция (Paus. VII, 10, 6—7). То се приема като несъстоятелно в съвременната историография, понеже липсват данни за съюз между сапейските владетели и Рим. Някои предполагат, че Абруполис е бил признат за римски съюзник в навечерието на войната, за да стане основание за нея⁴. Но този съюз би могъл да съществува още от 188 г. пр. н. е., когато войските на завръщащия се от Мала Азия Гней Манлий Вулзон били нападнати от травсите в т. нар. Сапейски проход⁵.

Колко голямо е било царството на Абруполис, е трудно дори да се предполага поради липсата на каквито и да е данни. Във всички случаи то се е разполагало източно от р. Нестос и на север от Абдера, защото Абдера е бил свободен град. Колкото до западната граница — р. Нестос, тя е ясна от два факта: възстановяването на Абруполис в царството му по сведенията на Диодор (XXIX, 33) и територията на I македонска област, организирана след III македонска война. Явно Сапейската държава не е била голяма, защото съвременникът на събитията Полибий нарича Абруполис династ (XXII, 18) и едва по-късните автори Диодор и Павсаний го споменават съответно като „цар на траките“ и „цар на сапейте“. Къде е била границата между неговите владения и одриската държава на неговия съвременник и враг във войната Котис, не е ясно, нито пък — съдбата ѝ след тази война.

Котис, синът на Севт и одриски цар (Liv., XLII, 51, 10), има блестяща характеристика за един тракийски владетел в античната традиция, която вероятно дължи преди всичко на Полибий (XXVII, 12) по силата на общата им съдба като победени съюзни военачалници на Персей. Той бил забележителен и по осанка, и по военните си способности, и по характер, всичко друго, но не и трак — с мек нрав и необикновено благородство. Към тези качества Диодор (XXX, 3) добавя чувството за отговорност в приятелството. Наред с пеонския владетел Дидас той бил единственият тракийски съюзник на Персей, комуто довел хиляда елитни конници и още толкова пеши войници според Ливий. В голямото сражение в Беотия през 171 г. пр. н. е. Персей му поверил лявото крило, където се сражавали тракийските войници, а срещу него била цялата италийска конница, командувана от брата на консула. Атаката започнал Котис и успял да спечели победата със своята конница, слухът за поражението на римляните се разнесъл по цяла Елада. От равностоятката у Ливий (XLII, 48; 60) се вижда, че Котис дал убити от конницата 20 души срещу 200 италийски и 40 пеши срещу 2 хиляди римски. Основателно е да се запитаме каква ли би била съдбата на другия, също така достоен за владетелския си сан съюзник, Персей, ако Котис не би бил принуден да напусне македонския стан. Завърнал се в Тесалоника, Котис научил, че земите му били нападнати от тракийския владетел А(у)тлезбис и от префекта на римския съюзник Евмен, Корагос

⁴ Bickermann, E. — REG, 66, 1953, p. 488.

⁵ Венедиков, Ив. Тракийската топонимия в движение. Населението на Югоизточна Тракия. — В: Мегалитите в Тракия. Т. 2. С., 1982, 54—56. Той локализира прохода в Мъгленник (Изт. Родопи) и идентифицира нападателите травси с по-късно засвидетелствуваните дроси, съседи на сапейте. За територията на сапейте след смъртта на Котис I вж. Фол, А., Т. Спиридонов. Историческа география на тракийските племена до III в. пр. н. е. С., 1983, 116—117. Твърдението, че около Никополис ад Нестум били допирните точки между стратегите Дросика и Сапаика, е неубедително. Срв. Фол, А. Тракия и Балканите през ранноелинистическата епоха. С., 1975, с. 72, 76.

(Liv., XLII, 67, 4), явно по римско внушение, за да се освободят от опасния македонски съюзник. Персей го изпратил с подаръци, но платил на конницата му само 200 таланта за 6 месеца въпреки обещанието си да ѝ заплати за цяла година. Това свидетелство на Ливий се забравя от много съвременни изследвачи, които настояват, че до 168 г. пр. н. е. в границите на Македония били съхранени всички завоевания на Филип и Александър Македонски и че Котис е бил подвластен на Персей⁶. В полза на това твърдение не може да послужи и оправданието на Котис, предадено на Сената от неговите посланици. Те били изпратени след войната да пледират с подаръци и молба за освобождаването на сина му Битюс, взет като заложник след битката при Пидна. Посланиците се опитали да обяснят, че Котис не е подпомагал доброволно македонския цар, след като е бил задължен да му даде заложници. Сенатът отговорил, че „римският народ помни приятелството с Котис, с неговите деди и с тракийския народ. Заложниците, които е дал Котис, съвсем не го оправдават, а го обвиняват, след като Персей, който даже в мир не е бил съмнителен съсед за тракийския народ, не е станал такъв и по време на римската война. Впрочем, въпреки че Котис е предпочел благоволенieto на Персей пред приятелството на римския народ, „воден от своето достойнство, а не от залапаметност, римският народ му връща без откуп сина и заложниците. . . Сенатът избрал за съпровод на заложниците трима легати. . . , а на пратениците платил по 2 хиляди аса като подарък“ (Liv., XLV, 42). Вижда се, че отношенията между Котис и Персей са отношения между владетели съседи, а не субординация.

Отдавна вече е доказано, че по отношение на споменатите балкански събития, съдържащи се в изгубените книги на Полибиевата история, Тит Ливий е всъщност най-достоверният засега исторически извор. Затова съмненията в съобщението за римското благоволение, оказано на Котис, са насочени не към достоверността на Ливиевия разказ, а по-скоро към изтъкнатите причини за този акт на римската дипломация, непотвърдени досега от изворите. Обяснението се търси в интереса на Рим от един силен съюзник, какъвто е можел да бъде Котис⁷, и заради този интерес е било издигнато твърдението за дружбата на Котисовите предци с римския народ, каквато не е засвидетелствана в изворите, нито има основание в тракийската и балканската политическа реалност преди 188 г. пр. н. е.⁸

Трудно е обаче да се повярва на Страбоновото твърдение (VII, фрг. 10), че източната граница на Македония била по меридионалната линия, която преминава през устието на Хеброс и Кипсела, а северната — по планините Хемус, Родопи, Орбел и т. н., прекарана по права линия. Земите южно от Хемус и западно от Хеброс в Тракия винаги са били тракийски с изключение на времето на Филип и Александър Македонски. С цената на много походи и много тракийска и чужда кръв винаги възкръсвала свободата за траките в тия земи. Така е било до 45 г. от н. е. и се доказва без особена трудност с многобройните нашествия на меди, дентелети, одриси и други тракийски

⁶ Hatzopoulos, M. B. La politique thrace des derniers Antigonides. — *Pulpudeva*. 4. S., 1983, p. 84.

⁷ Condourachi, É. Kotys, Rome et Abdère. — *Latomus*, 29, 1970, p. 36 sq. е единственият изследвач, който се е опитал да помрачи положителната характеристика на Котис у античните автори, като несъстоятелно е обяснил съюзните му с Рим отношения чрез корупция, сравнявайки тракийския цар с Югурта. Вж. друго мнение за подписа и интерпретацията му у Chiranku, G. Rome and Cotys, two problems: The diplomacy of 167 B.C.; The date of Sylloge³. 656. — *Athenaeum*, 1982, № 3—4, p. 470.

⁸ Известно е само едно тракийско пратеничество в Рим в навечерието на III македонска война, което искало да се уредят някои спорове въпроси от римския претор за чужденците и да установи приятелство с римския народ от Ливий (XLII, 19).

обединения в провинция Македония, със силните династически домове на сапей, одриски, корпили и кени, които са засвидетелствувани през I в. пр. н. е.

В нашата историография обикновено се говори с възторг за тракийските царе, които продължили за разлика от одриските своята неприятелска политика към Рим. Проримската политика на Котис след поражението на Персей при Пидна има своята логика. Когато този одриски цар, отличен военачалник и владетел, застанал на страната на Персей, вероятно е преценявал, че една евентуална победа на македонца ще доведе до пропадането и на пергамската кауза в земите на Херсонес Тракийски, които винаги са били в центъра на външната политика и на неговите предци⁹. Затова вероятно е потърсил съюз още с Филип V (Liv., XL, 24, 3) и е един от тракийските владетели, които обещали срещу Филипите дарове да пропуснат безпрепятствено тръгналите от Месамбрия към Дардания бастарни (Liv., XL, 57).

Наследниците на Котисовата държава са лишени от възможността да имат егейска политика завинаги след построяването на Егнатиевия път. Съюзът им с Рим ги лишава и от възможността да бъдат споменавани от античните писатели сред атакуващите Македония траки¹⁰. Вероятно одриските владетели постепенно губели позициите си в изтощителната разпра със съседните беси, за да излезе напред парадинастическият дом на Садала край Месамбрия (може би като самостоятелно царство¹¹) благодарение на съхранената връзка с външния свят. Към същото предположение води и укрепването на сапейската династия в началото на I в. пр. н. е. Документите, с които науката разполага за това укрепване, са много важни и за съжаление неизползвани досега за тракийската история, въпреки че са известни още от 1958 г.¹² Това са два надписа, открити на о-в Тасос, които съдържат решения на Римския сенат и писмо на македонския провинциален управител Гней Корнелий Долабела, бивш офицер от армията на Сула, до тасосците през 80—78 г. пр. н. е. От текста им се разбира, че тасосци са останали верни на своята проримска политика по времето на I митридатова война. Тогава за нашествията на траките от съседните области, но те станали особено резултатни, когато Ариарат, синът на Митридат VI Евпатор, през 87 г. пр. н. е. се появил с войска на Балканите, за да ги освободи от римската власт. Тасос и Абдера(?) са били обсадени. За съжаление текстът е много повреден и може със сигурност да се предполага само, че обсадата е дело на митридатовите войски и на траките, сред чиито първенци са споменати трите тракийски имена Аблупорис, Реметалк и Т(и)ута¹³. Градът на острова издържал на обсадата, но загубил континенталните си земи, т. нар. Тасоска переа. В това време обаче Сула спечелил две големи победи в Елада — през март на 86 г. пр. н. е. при Херонея, където войски на страната на Сула изпратил тракийският цар Садала (начело с Амадок), и през есента на същата година при Орхоменос. Оттам той се отправил през Термопилите към Хелеспонта. В това време Л. Валерий Флак дебаркирал с армия в Епир и оттам бил изпратен в Македония, където успял да отнеме завладения от

⁹ За политиката на одриските владетели по отношение на Херсонес Тракийски вж. Фол, Ал. Тракия и Балканите . . . , с. 149.

¹⁰ Тази им политика е нарушена може би само по време на голямата война на македонския управител с проконсулски ранг М. Минуций Руф през 110—106 г. пр. н. е., подпомогнат срещу траките от одриския цар.

¹¹ Вж. по-долу, с. 59 сл.

¹² Публикувани са от Dunant, Chr., J. Pouilloux. Recherches sur l'histoire et les cultes de Thasos. Paris, 1958, 48—54; срв. Sherk, R. K. Roman documents from the Greek East. Baltimore, 1969, p. 116 sq, No 20, 21.

¹³ За името Аблупорис вж. Dunant, Chr., J. Pouilloux. Цит. съч., с. 52.

траките град Филипи, да освободи от обсадата на Митридатовите войски Абдера и може би Тасос и да започне преследването на траките към Византион и Хелеспонта. С мира от 85 г. агресията на Митридат била спряна, предшествувана от наказателната експедиция на Сула в крайбрежна Тракия. Тогава вероятно Сула се научил за злините, постигнали Тасос в неговото упорство да не се предаде на Митридат, и лично обещал на жителите му онова, което се съдържа в цитирания сенатусконсулт — правата на свободен град и възвръщането на Переата. От надписа се вижда, че и до писмото на Долабела, с което той им съобщава сенатското решение, земите не са били освободени от завладелите ги траки. Сенатът не само връщал правото на експлоатация и контрол над богатата Переа за Тасос, но добавял към подчинените на града земи и островите Скиатос и Пепаретос, които били независими след освобождението си от Филип V, но участвували във войната на Митридат като негови съюзници. Съдейки по упоменаването на Абдера в писмото, издателите на надписите смятат, че и този град е получил някакво възмездие за отпора на Митридатовите войски.

Двата надписа възстановяват липсващата ни доскоро връзка между сапееца Абруполис, съюзник на Рим в III македонска война, и сапееца Реметалк, напуснал лагера на Марк Антоний в 31 г. пр. н. е., за да стане един от най-облагодателствуваните от Октавиан Август клиентни владетели. Въпреки че с нищо не е отбелязана в надписа, тази връзка може да се смята за доказана не само чрез изключително редките сапейски царски имена Реметалк и Абруполис наред с пълното съвпадане на сапейските територии от двете епохи. Тя има своето потвърждение и в новата интерпретация на един епиграфски документ от около 100 г. пр. н. е. — декрет на града Абдера, който свидетелства за спора му с Котис заради завладени от него земи в хинтерланда на града¹⁴. Пред Римския сенат се явил тракиецът Битюс, както и двама граждани на Теос, метрополията на Абдера, за да пледират правата на собственост на двете страни върху тези земи. Дълго време съвременната историография приемаше, че упоменатият Котис би трябвало да е основоположникът на т. нар. одриско-астейска династия¹⁵, от която известни са Садала I, споменат вече във връзка с Митридатовата война, и Садала II от известния одески надпис (IGB I, 43). Напоследък бе доказано достатъчно убедително, че този Котис, споменат в надписа без царска титла, е несъмнено сапейски владетел и съюзник на Рим. Липсата на сенатското решение в надписа е сериозно указание, че Абдера не е успяла в спора си със сапейския владетел¹⁶.

Ясно е впрочем, че още преди македонската война на Персей сапейските владетели са били римски съюзници, независими от Македония. Тяхната политическа независимост се проявява и в гражданската война през 48 г. пр. н. е., и през войната от 42 г. пр. н. е., в които сапейските владетели избирали в чий лагер да воюват. И ако и дядото, и бащата на бъдещия Реметалк I сбъркали в избора си — първият воювал срещу Цезар, а вторият — срещу Октавиан, то бъдещият мощен сапейски цар успял още при Акциум през 31 г. пр. н. е. да осигури властта на наследниците си до 45 г. от н. е., преминавайки в лагера на Октавиан.

¹⁴ Syll.³ 656. Датирането е по фрагмента на Диодор, но с възможно да се постави във връзка с цитираните тасоски надписи, в които става дума и за Абдера.

¹⁵ Вж. литературата у Mihailov, G. IGB, I, p. 43, 39 за Котис като основател на династията.

¹⁶ Chiranky, G. Цит. съч., с. 470 с по-старата литература.

С не по-малко сведения на античните автори разполагаме и за събитията през разглежданата епоха в югоизточния ъгъл на Балканския полуостров. Това е напълно естествено, тъй като именно тук се съсредоточават агресивните стремежи на елинистическите държави заради владението на Херсонес Тракийски, с което се осигурявал както свободният вход в Евксинския Понт, така и мостът между Европа и Азия. Активизирането на военните действия на елинистическите владетели, както и решението на Римския сенат да се намеси в отношенията им чрез несправедливо обявената на Персей война през 171 г. пр. н. е., имат своето отражение и върху историческата съдба на тракийското население в този район. Наред с деструктивната роля в стопанството на траките чрез непрекъснатите войни, наред с обезкръвяването на Тракия чрез участието в тях и чрез масовия износ на пленниците като роби главно към Рим и Италия събитията предизвикват и едно по-активно развитие на държавностроителните процеси в Югоизточна Тракия. Повече от 10-годишната дейност на българските учени от програмата „Странджа—Сакар“, както и спорадичното откриване на нови епиграфски паметници от Егейското и Припонтийското крайбрежие на Тракия дават основание да бъдат направени ред корекции на досегашните постановки в историографията за тази област. За съжаление все още липсва организирано проучване на Егейска Тракия в територията на Република Турция и особено на предримския културен пласт на Бизия — политически център на тракийската държавност от I в. пр. н. е. до анексията на Тракия от Клавдий през 45 г. от н. е., с което изказаните по-долу твърдения и предположения биха имали по-сигурна основа.

Мирният договор между Рим и Филип V след II македонска война задължавал македонския владетел да изведе гарнизоните си от свободните гръцки градове по южното тракийско крайбрежие според Полибий (XVIII, 2, 4; 44, 1—4, следван от Т. Ливий). С това само бил улеснен Антиох III, който през 196—195 г. пр. н. е. предприел поход в Югоизточна Тракия и ликвидирал тракийското политическо присъствие в Тракийския Херсонес. Според разказа на Апиан (Сyr. 6) той провел походи навътре (?) в Тракия и освободил гръцките градове, които се намирали под властта на траките. В историографията има една тенденция да се придаде голяма стойност на Антихоовите завоевания¹⁷, макар че и от Апиановия разказ, и от Ливий (XXXVI, 7, 15) се вижда стратегическото значение на Антихоовите завоевания само в Тракийския Херсонес потвърдено и от Полибий (XVIII, 4,5; 51, 8—9) със сведенията, че Антиох се установил в Лизимахия и по-късно обявил възстановения от него град за резиденция на сина си. След поражението си в Сирийската война с Рим в битката при Магнезия (М. Азия) през 189—188 пр. н. е. той загубил владенията си в Югоизточна Тракия, които били отстъпени от Рим на пергамския му съюзник Евмен II.

Както е известно, още в началото на Сирийската война римляните поискали от Филип V съдействието му за осигуряването на свободен път за легионите на Сципион през тракийските егейски земи. Напоследък бе направен опит да се използва сведението на Ливий (XXXVII, 7, 8—12) като доказателство, че Филип е задържал и след 197 г. пр. н. е. завоюваните земи в Егейска Тракия източно от р. Нестос и затова само той „можел да им забрани или осигури минаването през Тракия“. Всъщност тук се забравя

¹⁷ Barloewen, W. — D. Abriss der Geschichte antiker Randkulturen. München, 1961, p. 115; Danov, Chr. Altthrakien, p. 79 sq. Политическите събития тук и по-нататък са предадени според Will, E. Цит. съч. Т. 2, 1967, с. 152 сл.

мирният договор от 196 г. пр. н. е. след поражението му при Киноскефале (т. е. края на II македонска война); с който бил задължен да подпомага римляните като приятел и съюзник. Изворите твърдят, че в това отношение той дори се престарал. В навечерието на решителната битка на Антиох III с Рим при Термопилите Филип подпомогнал Рим и с войски, и със средства (Liv., XXXVII, 39, 12; App., Mac. 5); по-късно той не само предотвратил тракийските атаки, като посредничил за съюза на тракийските царе с Рим (Liv., XXXVII, 39, 12) при преминаването на Сципион към Мала Азия, но и му помагал в подобряването на пътя и с това ускорил движението на легионите към Херсонес, което принудило Антиох III преждевременно да изостави това свое най-важно предимство. Ясно е, че цитираното сведение на Ливий не е доказателство за твърдението, че последните Антигониди запазили властта си над егейските тракийски земи източно от Нестос след 196 г. пр. н. е.

Това твърдение е атакуемо и от други исторически факти, между които на първо място трябва да се спомене разгледаното вече съществуване на сапейската династия през II—I в. пр. н. е., т. е. и след основаването на провинция Македония през 148 г. пр. н. е., Не по-малко значителни са и данните в античните извори за границите на тази провинция и предхождащите я по време четири области, на които била разделена държавата на Персей след 167 г. пр. н. е. Едната от тях, т. нар. I македонска област, обхващала завоеванията на Филип V в тракийските земи между Стримон и Нестос; на запад от р. Стримон в нея били включени Бизалтия и градът Хераклея Синтика до р. Аксий с източна Пеония по бреговете му; на изток от Нестос пък посочената област включвала крепостите и селищата, завладени от Персей, с изключение на обявените за свободни градове Енос, Маронея и Абдера. Тази информация, извлечена от текстовете на Полибий (XXX, 3, 3) и Тит Ливий (XLVIII, 4, 11), е толкова недостатъчна, че дава право на съществуване на две различни твърдения. Според по-старото границата на провинция Македония с Тракия, установена през 143 г. пр. н. е., минавала на изток по р. Нестос¹⁸. Според сторонниците на по-новото мнение, привличащи в доказателство и по-късните сведения на Диодор и Страбон¹⁹, източната граница на Македония стигала до долното течение на р. Хеброс. Но Диодор с нищо не променя, нито допълва по-старите сведения, които определят Нестос като източна граница на Македония, защото крепостите и селищата, елински или тракийски, се намирили най-вероятно по трасето на крайбрежния път, който представлява продължение на Виа Егнация от Тесалоника до Кипсела. Този път бил организиран по римски след 145 г. пр. н. е.²⁰, а тракийските земи по него били поставени под контрола на македонския провинциален управител, без обаче да бъдат включени в самата провинция. Този факт обяснява впрочем и проримските настроения на сапейските владетели, чиито земи се простирали непосредствено на изток от провинция Македония.

Нещата не стоят по-различно и в източнотракийските земи. След битката при Магнезия и войната срещу галатите завръщащите се през 188 г. римски легиони разчитали на безпрепятствен преход през Тракия, но били излъгани в предвижданията си, попадайки на засадата на асти, кени, мадуатени и корпили в похода между Кипсела и Хеброс²¹. Според подробния разказ у Ливий

¹⁸ Geyer, F. — RE, kol. 764, s. v. Macedonia.

¹⁹ Докато Диодор (XXXI, 8) преразказва Полибий и Тит Ливий, то Страбон (VII, фрг. 48) предлага едни граници на Македония, които са най-вероятно тези на съвременната му провинция.

²⁰ Walbank, F. W. Prelude to Spartacus: The Romans in Southern Thrace, 150—170 B. C. — In: Spartacus. S., 1981, p. 18 sq.

²¹ За локализацията на племената вж. последно у Тачева, М. Странджа през еллинистическата и римската епоха. — В: Странджа — древност и съвремие. С., 1986.

(XXXVI, 17, 5-6), който описва сражението и поражението на римляните, тракийското нападение станало не без насъскването им от страна на Филип V, който знаел, че римляните ще се върнат през Тракия и ще мъкнат със себе си много плячка и пари. Затова и много траки били избити — повечето от тях били без оръжие, понеже искали ръцете им да бъдат свободни за плячкосване. Обяснението е доста наивно и в стила на античните разкази за варварите изобщо. Може и да е имало насъскване от страна на Филип, но траките и без него са знаели за завръщащите се римски войски. Но те са знаели и за неочаквания подарък на римляните за Евмен II, с който установили властта му в Херсонес и който ги засягал съвсем конкретно и несправедливо. Засадата в Корпилската теснина трябва да се разглежда именно като защита на тракийските интереси и ни изправя пред едно за съжаление рядко в тракийската политическа история явление — пред първия опит да се преодолее в тази трудна епоха сепаратизмът на тракийските владетели в името на общия им интерес. Предводителите или владетелите на четирите посочени от Ливий тракийски племена не са известни. Много е вероятно сред тях да са известните ни от тази епоха тракийски царе Аутлезбис, Барсабас или Бюзас. Аутлезбис е бил явно римски съюзник, за да нападне с Корагос, пергамския наместник в Херсонес, земите на Котис по време на III македонска война и да завладее областта Марене. От това личи, че владенията на Аутлезбис са били някъде между Херсонес Тракийски и земите на Котис, което прави възможно предположението, че е бил цар на кените. Намесата на който и де е от царете на четирите племена на страната на Рим е възможна, защото още в началото на войната те са изпратили (освен кените) посланици в Рим за военен съюз срещу Филип (Liv., XLII, 19, 6). Смяната на промакедонските с проримски позиции на владетелите в Югоизточна Тракия би могла да се обясни като следствие от съюза между одриския цар и Персей. Явно е, че Котис отново е притеснявал Югоизточна Тракия с неосъществения стремеж на одрисите в тази област, а и от един победил Персей би могъл да се очаква опит за реванш в тези земи.

В изворите липсват каквито и да било сведения за Котис след превръщането му в римски съюзник от Римския сенат. Може би негов наследник в изконните одриски владения край Византион да е бил друг, известен от това време чрез Диодор (XXXII, фрг. 15,5) „тракийски цар“ Терес, който бил женен за дъщеря на Филип V. Терес помогнал на Лъже-Филип с войници, когато той пристигнал от Мала Азия през Византион и спрял в Тракия, дал му царска диадема и го подкрепял по време на антиримското въстание през 148 г. пр. н. е. Основанието за твърдяната тук локализация на Тересовите земи²² е забелязаната връзка на тракийските владетелски имена Терес и Амадок в тази област. Така от един надпис от Херонея (REG 32, 1919, р. 320) е известно, че Амадок, син на Терес, бил изпратен от тракийския цар Садала, за да помогне на Сула и на града през 86 г. пр. н. е. Амадок като началник на царската конница и с одриско царско име би трябвало да е бил одриски парадинаст в земите край Византион. Ливий (XXXIX, 35, 4) разказва за „дукс“ (т. е. вожд) Амадок, който бил заловен от Филип V и взет като заложник по време на похода му срещу Византион през 184 г. пр. н. е. Към тези данни могат да бъдат добавени и тези за Терес, одриския парадинаст в Тракийската делта по времето на Ксенофонт (VII, 5,1). Предполага се дори, че известният от римската епоха стратег Т. Флавий Амадок произхождал от същия род²³. Дали проявите на този династичен род

²² За Терес вж. Фол, Ал. Тракия и Балканите, с. 122, който предлага друга локализация на земите му.

²³ Gerov, B. Zum Problem der Strategien im römischen Thrakien. — Klio, 52, 1970, с. 126.

от началото на II в. пр. н. е. насетне не са свързани с ликвидирането на келтското царство край Византион от въстаналите траки, които възстановили и тракийската заплаха над Византион (Полибий, IV, 46)? Един основателен въпрос, за който липсват конкретни доказателства.

* * *

След поражението на Псевдо-Филип завършва политическата история на държавата на Антигонидите, която била превърната в римска провинция — Македония и Ахая. Сега траките стават непосредствени съседи на Римската република и една от основните грижи на македонските провинциални управители. Като едни от най-отявлените римски неприятели веднага след организирането на провинцията се проявяват кените. И на двамата известни техни царе от това време — Диегилис и Зибелмиос, се приписват най-жестоки злодеяния не само срещу завладените от тях гръцки градове на Херсонес, но и срещу тракийските им сънародници или поданици (Diod. XXXIII, фрг. 14—15; фрг. 12). Ако се съди по факта, че Диегилис „убил по най-позорен начин голям брой отлични траки“, не е далеч от истината предположението за едно разширение на земите на кените за сметка на съседите им — мадуатените и корпилите, които напоследък бяха локализирани като население на Херсонес²⁴; при това и двете племена не се съобщават от изворите след 171 г. пр. н. е. Диегилис бил зет на витинския цар Прусий и с негова помощ осъществил агресията си на полуострова, който бил в ръцете на пергамския цар Атала II. През 148 г. Диегилис завладял Лизимахия и разрушил този многократно възстановяван град за последен път. Едва през 144—141 г. Аталовият стратег Стратон успял да разбие Диегилис и да го ликвидира (с помощта на поданиците му според Диодор). Изглежда, че агресията на кените засегнала и крайбрежието на Енос и Маронея, защото Полибий (XXX, 3,3) съобщава, че Атала пледирал пред Римския сенат да му бъдат подарени тези градове. Сенатът му обещал и действително, докато още Атала бил в Италия, освободил Енос и Маронея от Диегилис²⁵. Този владетел от своя страна помагал на Прусий срещу Никомед и Атала (App. Mithr. 6) и докато Диодор го нарича цар на траките, Страбон уточнява — цар на кените (XIII, 4,2). Според изворите и Зибелмиос станал жертва на сънародниците си около 141 г. пр. н. е.

След смъртта на Атала през 133 г. пр. н. е. Рим получил обратно подаръка си за пергамското съюзничество като част от завещаното му царство и го поставил под контрола на македонския провинциален управител. Според един надпис от Сестос (OGIS, 339) М. Косконий, управител на провинцията през 135—133 г., бил извикан в Пергам на помощ срещу въстанието на Аристоник, на чиято страна участвували и траки. Това станало, както се разбира от надписа, точно когато Косконий се сражавал срещу траките в Херсонес. Те атакували Сестос, след като „царете се превърнали в богове“. Според интерпретацията на надписа цитираното място се отнасяло до смъртта на Атала. Но мандатът на Косконий е след смъртта на двамата царе, а може би и съвпада със смъртта на Зибелмиос²⁶ и цитатът може да се отнесе и към тях — известно е, че според тракийската орфическа доктрина царете им били и жреци, и богове²⁷. Тогава вече допуснатото

²⁴ Венедиков, Ив. Цит. съч., с. 48 сл., 56.

²⁵ Walbank, F. W. *Commentary of Polibius*, III; Chiranku, G. Цит. съч., с. 467 сл.

²⁶ Бешевлиев, В.—В: Дечев, Д., Г. Кацаров. Извори за старата история на Тракия и Македония. С., 1949, с. 205, бел. 151.

²⁷ Попов, D. Thrace of the king-priests and god-kings. — In: Fol, Al. et alii. *Thracian legends*. S., 1976, p. 69 sq.

предположение, че не траките са организирали двойното убийство на царете, получава подкрепа чрез въстаналите на Херсонес траки.

През 129 г. пр. н. е. след потушаването на въстанието на Аристоник Рим анексирал земите на пергамския владетел на полуострова заедно с градовете в него (на изток до околностите на Бисанте — Родосто) и ги превърнал в агер публикус на римския народ²⁸. Доскоро се смяташе, че тогава са били подчинени окончателно и кените, но това твърдение се опровергава от един наскоро открит надпис на о-в Книдос²⁹. От него се разбира, че преторът на Македония през 101—100 г. Т. Дидий подчинил Кенийския Херсонес, т. е. останалите във владение на кените дотогава земи на север от шийката на Херсонес³⁰. От надписа произхождат и първите конкретни данни за римското администриране на тези тракийски земи — македонският управител трябвало да пребивава тук поне 60 дни ежегодно, за да контролира постъпването на таксите и да обезпечава сигурността на римските съюзници срещу агресия или несправедливост.

Този надпис е важен не само заради сведението, че едва в началото на I в. пр. н. е. Рим е сложил ръка върху последната отсечка на Егнатиевия път между Кипсела и Перинт, но и заради съмнението в това, че „поставянето под контрола“ на провинциален римски управител значи непременно „присъединяване“ на земите към неговата провинция, както се твърди обикновено за земите между Нестос и Хеброс, които били включени в провинция Македония³¹.

* * *

С организирането на провинция Македония и на Егнатиевия път по Егейското крайбрежие до Кипсела, а по-късно и до Перинт Одриската държава на Котис, съюзника на Персей, получила може би последния и най-тежък удар. Стегнати в обръча на мощни съседи, изолирани от Егейско море, владетелите на изконното ядро на Одриската държава, макар и да не слизат от сцената окончателно, загубват всякаква роля в събитията през I в. пр. н. е. Вместо тях и литературните извори, и надписите свидетелствуват за порасналия политически авторитет на владетелите в областта Астика. Получила името си вероятно като стратегия на Лизимах³², тази област през I в. пр. н. е. се владее от тракийски царе, чиито последователно сменящи се имена Котис — Садала не оставят съмнение у изследвачите, че са клон от старата одриска династия³³. Дали са били обаче парадинасти на одриския дом, или произхождат направо от Котис (след 171 г. пр. н. е.), все още не може да се твърди поради липса на доказателства. За античните автори те са преди всичко „царе на траките“. В модерната историография, която разполага с много предполагаеми стемни за тези царе, те се наричат според случая

²⁸ Walbank, F. M. *Prelude...*, p. 20, n. 95.

²⁹ Hassal, M., M. H. Crawford, J. Reynolds. *Rome and the Eastern powers at the end of the second century B. C.* — JRS, 64, 1974, 195—220.

³⁰ Доскоро се приемаше според сведението на Йорданес за М. (?) Дидий, че е покорил траките по източната граница на провинция Македония.

³¹ Това твърдение, поддържано от Хацопулос в цит. статия, е обосновано от Walbank, F. M. *Prelude...*, p. 18 и 20, както чрез този надпис, така и чрез сведението на Цезар (В. С. III, 4, 3), че сапейският владетел Раскупорис дошъл в лагера на Помпей „от Македония“, т. е., че царството му е било включено в Македония. Сведението на Цезар е твърде неясно и може да получи и други интерпретации.

³² За областта и населението ѝ вж. Тачева, М. *Странджа...* (под печат).

³³ Mihailov, G. *IGB I*, 307, lemma. Фол, Ал. *Тракия и Балканите...*, с. 118; Тачева, М. *Опит за възстановяване на политическата история на Тракия от края на IV до края на III в. пр. н. е.* — *Векове*, 1981, № 3, с. 54.

астейски, одриски, одриско-астейски, одриско-сапейски и т. н. Тъй като етнонимът асти е произведен от топонима Астика, той престава да бъде племенноопределящ за населението на областта, известно с други етноними по времето на Котис I и преди него, но не и с етнонима одриси. Ето защо тази династия може да се нарича одриска само заради произхода на владетелите, и то, както ще се види, само до 42 г. пр. н. е. Двойката имена Котис — Садала се появява за пръв път в един надпис от Месамбрия, чиято хронология все още се дискутира (IGB I, 307)³⁴. Спорадично появяващото се име Котис в изворите за II — I в. пр. н. е. е във връзка с тракийски владетели от земите край Апология и Месамбрия. През I в. пр. н. е. е известен и Садала, наричан „първи“, с царска титла като съюзник на Рим, който през 70 г. изпратил войска начело с Амадок срещу Митридат VI³⁵. Нему и на съпругата му Полемократия е посветил надпис в Бизия синът им Котис³⁶. Според Цицерон той бил толкова богат, че успял да подкупи Пизон, македонския провинциален управител около 57 г. пр. н. е., за да ликвидира беските първенци начело с царя им Рабокент³⁷. Пак този Котис е изпратил сина си Садала (II), за да подпомогне с войска Помпей през 48 г. пр. н. е. При Фарсала Садаловата конница спечелила трудна победа срещу Цезаровите войски³⁸. В чест на стратегата на царя Садала (II) е и известният декрет на Одесос от 45—44 г. пр. н. е. (IGB I, 43). Той свидетелства, че след смъртта на гетския цар Бурбиста цар Садала успял да възстанови властта на одриската династия над старите ѝ владения южно от Дунава. След победата си над Помпей Цезар помилял неговите съюзници, между които и Садала, за когото последното сведение засега е у Дион Касий: Брут [предводител на републиканските войски срещу триумвиите Октавиан и Антоний, на път за Македония през 42 г. пр. н. е.] се погрижил пътьом и за земите на Садала, който починал бездетен, и ги оставил на римляните и нахлул в земите на бесите, за да им отмъсти. . . Подпомогнат бил от един династ на име Раскупорис³⁹. Много изследвачи от Момзен насетне⁴⁰ са били убедени, че Дион Касий е сбъркал, посочвайки Садала като бездетен, като се основават на Апиановия разказ за гражданската война⁴¹. Според него в същата 42 г. пр. н. е. бил убит от неприятелите си някакъв тракийски базилискос, т. е. „царче“, чиято вдовица се наричала Полемократия. По това време Брут бил в Тракия, за да събира войска и пари за войната си срещу триумвиите. Полемократия, разтревожена за съдбата на детето си, го завела при Брут и му го предала заедно със съкровищата на мъжа си. Брут изпратил детето в Кизик, за да се грижат за него, докато порасне и го възстанови в царството му. От голямото количество сребро и злато, получено от Полемократия, наредил да изсекат монети. Тези два разказа на Касий и Апиан се противопоставят най-често в модерната историография след Момзен, защото Садала II се свързва с цитирания вече надпис от Бизия, посветен от Котис нему и на съпругата му Полемократия. Тя се отъждествява с вдовицата на Апиан Полемократия, понеже не можело да има две тракийски царици с едно и също име. Обосновката е априорна и силно атакуема от данните в изворите. Касий и

³⁴ За дискусията вж. Тачева, М. Опит . . . , с. 55 сл.

³⁵ Holleaux. Décret de Chéronnée relatif à la Première guerre de Mithradates: — REG, 32, 1919, p. 327.

³⁶ IGRR I, 775.

³⁷ CIC., In Pison., 34.

³⁸ CAES., B. C., III, 4; CASS. DIO XLI, 51, 2; 63.

³⁹ CASS. DIO XLVII, 25, 1—2.

⁴⁰ Mommsen, Th. Eph. ep., II, 1975, p. 253 sq.

⁴¹ APP., B. C. IV, 10.

Апиан се допълват взаимно без никакво противоречие, ако се възприеме сведението на Касий, че Садала(II) е умрял бездетен: цар Садала (II) е мъртъв и царството му е обезглавено според римското разбиране, но не и според тракийските династически традиции, които се долавят при онаследяването и на сапейските царе, за които ще стане дума по-надолу. Преданието у Дион Касий, че това царство било завещано на римляните, е вероятно по-късна интерпретация на разпорежданията на Брут с царството и с царското наследство. Бягството на вдовицата Полемократия, търсеща да спаси сина и съкровището на убития си съпруг, говори, че за нея няма убежище нито в Бизия, нито в цялата държава — т. е. държавата на Садала е в ръцете на неприятелите, които владеят и Бизия. Но в тази държава сапейският Раскупорис се движи безпрепятствено, оказвайки помощ на Брут и повеждайки го срещу бесите. Ако Садала е починал бездетен, а Полемократия е вдовица на „царче“ и има син, то това значи, че тя не е била съпруга на титулования като цар в одесоския надпис Садала(II). Вдовицата Полемократия има не само царското име на владетелката от бизийския надпис и съпруга на Садала(I) от същата династия, но и отношение към властта, щом Брут ѝ обещава да възстанови властта на детето ѝ в държавата. Или тя бяга, за да спаси законния наследник на властта на убития бездетен цар Садала(I), какъвто е синът на убитото „царче“.

Следователно съвсем резонно и обосновано се доказва, че вдовицата Полемократия не е нито чествуваната в бизийския надпис царица, нито съпругата на бездетния Садала (II). Ако се съди по името ѝ, тя е най-вероятно роднина, респ. внучка, на едноименната бизийска царица и сестра на бездетния Садала (II). След смъртта му преди 42 г. пр. н. е. в Бизия е управлявал и бил убит като настойник на малолетния цар и племенник на Садала II съпругът на сестрата на Полемократия. С това се доказва и посвещението на бизийския надпис на Котис на родителите му Садала (I) и Полемократия.

С кървавите събития в Бизия, наречена от Плиний „крепост на тракийските царе“⁴², завършва, както и Апиан посочва, историята на последната одриска династия от храбри и интелигентни владетели, които успели да направят твърде много за укрепването на икономическата и политическата мощ на държавата. Тази държава обаче не рухнала заедно с династията — тя била подета и изживяла своя последен разцвет под управлението на новите господари на Бизия, царете от династията на сапееца Раскупорис, съюзник на Брут⁴³. Този династ и по-късно цар воювал и при Фарсала (48 г. пр. н. е.), и при Филипи (42 г. пр. н. е.) все срещу победителите. Според разказа на Апиан, показателен за политическата обстановка на Балканите през гражданските войни, Раскупорис и брат му Раскос се споразумели да спечелят независимо от победителя във войната между републиканците и триумвирите през 42 г. пр. н. е. и затова Раскос се присъединил към враговете на братовите си съюзници — триумвирите. След победата им той издействувал амнистията на брат си от Октавиан⁴⁴ и за него

⁴² Страбон нарича Бизия „столица на астите“. За коректността на Плиниевото сведение вж. Тачева, М. Странджа... (под печат).

⁴³ Според общоприетото родословие, предложено от Десау (вж. Mihailov, G. IGB I, p. 43, 399), краят на династията се предлага по-късно — със смъртта на Раскупорис във войната с Вологез. Този Раскупорис бил син на Котис, детето на вдовицата Полемократия и Садала (II) от брака му с една от сестрите на Реметалк I. Срв. Crowfoot, J. W. A thracian portrait. — JHS, 17, 1897, p. 321; Sullivan, R. D. Thrace in the Eastern dynastic network. — ANRW, II, 7 (1), 192. В настоящото изследване е следвана донякъде стемата на Karstedt. — RE I A, 1, kol. 256.

⁴⁴ APP., B. C., IV, 13, 103—104; 17, 36.

не се знае нищо повече. В Бизия се възцарил Раскупорис, когото съвременната историография почти единодушно отъждествява с почитения в атински декрет цар Раскупорис, син на Котис (CIA III, 552). Подобен декрет, съхранен по щастлива случайност, е изработен от същия майстор и за сина му цар Котис, син на цар Раскупорис (CIA III, 553), под статуята на владетеля. Един отличен стилов анализ на съхранена мраморна глава, публикуван още в края на миналия век⁴⁵, показва близостта на мъжкото лице с изображението върху загадъчните все още монети с името на цар Котис (на лицето на монетата в им. п.) и името на цар Раскупорис (на реверса в род. п.) и определила стила на изработката към Августовата епоха. Този цар, ако се съди по изображението и по липсата на Августовия образ на монетата, е бил достатъчно мъжествен и могъщ, за да го смятаме в списъка на клиентните царе. Август, преценявайки вероятно добре, че е по-разумно да го има за съюзник, е проявявал нескритата си благосклонност към него. Предоставил му властта над победените серди и дентелети, дал му право да сече монети от свое име като цар и изпратил засвидетелствуваната чрез надпис⁴⁶ в Бизия римска делегация през 23 г. пр. н. е. Може с голяма вероятност да се предполага, че новонамереният надпис в Балчик⁴⁷ е уреждал и интересите именно на този цар Котис в граничната му стратегия, а надписът от Абдера (Syll.3 656) — на дядо му, бащата на цар Раскупорис от атинския декрет.

За смъртта на този велик тракийски цар не се знае нищо. От Дион Касий (LIV, 20, 1—3) се вижда, че е починал преди 16 г. пр. н. е., защото във войната срещу бесите се сражавал Реметалк I, чичо и настойник на синовете на Котис. Този Котис не е съпруг на Реметалкова сестра, син на Седала (II), както се приема и до днес в нашата историография⁴⁸, и не може да бъде друг освен сапейският цар Котис от атинския декрет (CIA III, 553). Настойник на малолетния цар Раскупорис е бил явно брат му Реметалк I до възцаряването му след 16 и преди 11 г. пр. н. е., когато според Дион Касий (LIV, 34, 5) Раскупорис бил убит във войната срещу бесите, а войските на чичо му били преследвани до Херсонес. Реметалк успял да се справи с бесите само с помощта на войската на Августовия легат Пизон. Неговата дейност като регент и цар показва типичния образ на т. нар. клиентни владетели⁴⁹, които Август наследил от Марк Антоний в източните провинции. Те имали задачата да управляват зависимите или не напълно подчинени от Рим народи, в която били подпомагани при сериозна заплаха от антиримските освободителни движения. Като съюзници те трябвало да оказват помощ на патрона си — затова виждаме Реметалк I заедно с брат си Раскупорис да участва в потушаването на Панонското и Далматинското въстание⁵⁰. Затова и на реверса на монетите му, както и на тези на наследниците му Котис и Раскупорис откриваме портрета на самия Август. Но на тях липсва белегът на най-голяма субординация — текстът „приятел на римляните и императора“, какъвто има например на монетите около портрета на боспоранските царе. Приятелството, а може би и доверието на Август в способностите на

⁴⁵ Crowfoot, J. W. Цит. съч., с. 321 сл.

⁴⁶ BSA, 12, 1905 — 1906, p. 178.

⁴⁷ Banev, Kr. Une inscription de Dionysopolis. — Actes du VIII-ème Congrès d'épigraphie grecque et latine. Athènes, 1985 (sous presse).

⁴⁸ Тук е следвана стемата на Каршед, цитирана по-горе, а не общовъзприетата на Десау, според която Котис е от одриската династия.

⁴⁹ За Реметалк I вж. Тачева, М. Държавни институции и традиции в древна Тракия (III в. пр. н. е. — III в. от н. е.). — В: България 1300. С., 1981, с. 69 сл. За клиентните царе на Римската държава вж. Bowersock, G. W. Augustus and the Greek World. Oxford, 1965, p. 50 sq.; Kienast, D. Augustus. Princeps und Monarch. Darmstadt, 1982, p. 408.

⁵⁰ CASS. DIO, LV, 29, 3; 30, 3—6; Paterc, V. II, 98; 112, 4—5.

Реметалк I да държи в подчинение поданиците си, се изразява и в предаването на всички завоювани от римското оръжие тракийски земи под властта му. В античната традиция образът на Реметалк I е помрачен от разказа на Плутарх за бягството му от лагера на Марк Антоний през 31 г. пр. н. е., за да се присъедини към победилия го Октавиан⁵¹. Тук не бива да се забравя обаче споразумението между баща му и чичо му Раскос, представял интересите на фамилията в лагера на Октавиан. На тези интереси Реметалк останал верен до края на живота си, управлявайки заедно с племенника си, а после и с брат си. И ако малко след смъртта му Раскупорис, неговият брат, изменил на тази традиция, причината трябва да се търси и в римското влияние, което бързо ликвидирало тракийските обичаи и поведение, внасяйки раздора между Раскупорис и сина на Реметалк Котис чрез разделянето на голямата Реметалкова държава. Тя се простирала, както навремето Ситалковата, по тракийското крайбрежие от р. Нестос до Одесос, като старите свободни гръцки колонии запазили и сега независимостта си. В нея се включвали и земите на трибалите на изток до р. Иатрус (Янтра), както и териториите на Византион и Калхедон⁵². Съобразно с търсената от Август династична връзка между клиентните царе, за да ги използва като социална опора на Принципатa, Реметалк подновил старите връзки с Боспорското царство, като оженил наследника си Котис за Антония Трифейна, дъщеря на цар Полемон. Тази връзка била затвърдена по-късно чрез брака на внучката му Гепепири с боспорския Аспург, от които води началото си новата полутракийска династия в Боспорското царство. Там до средата на III в. от н. е. управлявал цял ред от Котисовци, Раскупориди и един Реметалк⁵³. Не ще и съмнение, че организираната по елинистически образец и консолидирана чрез Августовата подкрепа държава на Котис имала всички предпоставки за дълготрайно могъщество. Сред факторите за неочаквано бързата ѝ гибел трябва да се посочи може би на първо място военностратегическото значение на Егнатиевия път за Римската империя, който бил подложен на непрекъснатите тракийски набези. Не по-малко значение имали и сепаратистичните тенденции на тракийските парадинасти — стратежи в Реметалковата държава. Те са традиционни за Тракия и обусловени от характера на нейните държавни организации. Вероятно Реметалк е усетил подобни тенденции у своя брат Раскупорис Сапееца и се опитал може би да ги предотврати, като го оженил за дъщеря си. Тази мярка обаче не предотвратила действието на традицията. Няколко години след смъртта на брат си Раскупорис убил сина му Котис⁵⁴, с когото го свързвала двойна роднинска връзка. Сенатът се намесил, тъй като с това убийство през 17—18 г. от н. е. били засегнати две управляващи династии — Реметалковата и Боспоранската (чрез Антония Трифейна, съпруга на убития Котис). Раскупорис бил осъден в Рим на изгнание и изпратен в Александрия, където през 19 г. бил убит „при опит за бягство“. Според обяснението на Тацит (Апп. II, 64) престъплението е било предизвикано от неравностойната подялба на Реметалковата държава, от която Раскупорис получил неплодородната земя и планинското, вражески настроено срещу него население.

Колкото блестяща е характеристиката за Котис у Тацит (Апп. II, 64), толкова Раскупорис е представен по щампата за варварин: Котис притежава всички качества на благородния елин, докато Раскупорис е користолюбив,

⁵¹ PLUT. Rom., 17 (28a).

⁵² За територията на държавата вж. Тачева, М. Държавни институции . . . , с. 69 сл.

⁵³ Gajdukevič, V. F. Das Bosporanische Reich. Berlin—Amsterdam, 1971, 340, n. 16; 573.

⁵⁴ За събитията и намесата на Рим в тях вж. Дапов, Члг. Цит. съч., с. 133.

жесток и необразован. Може би съдбата на Раскупорис е решена гибелно за него от Сената заради обвинението, подхвърлено пак от Тацит (Апп., III, 38,4) — че бил замислил война срещу Рим по времето на убийството на Котис. Това съобщение се поставя твърде основателно във връзка с избухналото въстание на койлалети, одрис и дии, което било потушено едва през 21 г. от н. е. с помощта на Публий Велей (Апп. III, 38, 5; 39, 1)⁵⁵.

След смъртта на Раскупорис и Котис император Тиберий оставил поделена държавата между сина на Раскупорис Реметалк II и малолетните деца на Котис с наследник Реметалк III, попечителствуван с останалите деца от Требелен Руф⁵⁶. Връзката между двете фамилии отново била укрепена с брака между Реметалк II и Питодорида, една от дъщерите на Котис. Реметалк II подпомогнал Требелен Руф в потушаването на мощните тракийски въстания през 21 и 26 г. от н. е., които му донесли и царската титла като римски подарък⁵⁷. Описанията на тракийските въстания в античната традиция, както и по-късното, ръководено от тракийския Спартак, показват храбростта, решителността и моралната устойчивост на траките в отстояването на правото си на свобода и на надежда в синовете на Тракия. Те показват също и невъзможността те да бъдат победени с военни контингенти, набирани сред самите тях.

Сведенията за царствуването на Реметалк III в изворите започват около 38 г. от н. е. с надписа за архонството му в Атина (IG III, 1284). Властта си той дължал на новия император Калигула, с когото отраснал и се възпитавал в Рим. Както своите предшественици при Август, така и той има римско гражданство, на което дължи името си, Гай Юлий Реметалк. Така Август противопоставял клиентните си царе като поданици на подвластното им население. Сечените от него монети като цар носят и образа на Калигула на реверса. За последните години от краткотрайното му управление не се знае почти нищо, освен че завършило с убийство. То се свързва с избухналото около 44 г. от н. е. ново тракийско въстание, вероятно последен опит на траките да отхвърлят зависимостта си от Рим. В Тракия били изпратени допълнителни войскови части и през 45 г. от н. е. император Клавдий обявил анексията на Реметалковата държава, превръщайки я в римската провинция Тракия⁵⁸.

* * *

Предложените по-горе промени в досега съществуващото становище за родословието на последната тракийска династия, наричана одриско-сапейска, отричат връзката ѝ с одриския цар Садала (II). Те са резултат от преосмислянето на по-стари идеи, изказани в цитираните статии на Крауфут и Каршет, което стана възможно благодарение на критичния анализ на изворите и епиграфските данни. Промененото родословие създава нов проблем в интерпретирането на епиграфските паметници, свързани с дейността на означения в тях цар Реметалк, син на Раскупорис, който досега се определяше като Реметалк III. Според предложеното родословие и

⁵⁵ Това твърдение, изказано в чуждата историография, бе защитено у нас от Тодоров, Ив. Антиримски тенденции в тракийската държава при наследниците на Реметалк I. — ИПр, 1979, № 2, с. 97 сл.

⁵⁶ За политиката на император Тиберий към Тракия вж. Alföldy, G. La politique provinciale de Tibère. — Latomus, 24, 1965, p. 835 sq.; Gaggero, G. Nouvelles considérations sur les dynastes thraces du I-er s. de n. ère. — Pulpudeva, 3, 1980, p. 310, 316.

⁵⁷ Gaggero, G. Цит. съч., с. 307.

⁵⁸ Danov, Chr. Цит. съч., 144—145.

Реметалк I трябва да се определи също като син на Раскупорис и брат на Котис, което променя и датирането на въпросните надписи, и осмислянето им. Тези проблеми са предмет на предстоящо за публикация изследване⁵⁹.

СЪКРАЩЕНИЯ

AB	— Archäologisches Beiblatt
BCH	— Bulletin de correspondance hellénique
BSA	— Annual of the British School at Athens
IG	— Inscriptiones Graecae
IGB	— Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae
IGRR	— Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes
JRS	— the Journal of Roman studies
OGIS	— Orientis Graeci inscriptiones selectae
RE	— A. Pauly-G. Wissowa Real-Encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft
REG	— Revue des Études grecques

АНТИЧНИ АВТОРИ

Appianus (Viereck, Roos, Mendelssohn)
Caesar, C. Iulius (Kraner-Hofmann)
Cassius Dio (Dindorf-Melber, Boissevain)
Cicero (Klotz-Plasberg)
Diodorus (Dindorf-Müller)
Livius, T. (Yal)
Paterculus, Vell.
Pausanias (Jones)
Plutarchus (Ziegler)
Polybius (Walbank)
Tacitus, P. Cornelius (Fischer, Dräger)

⁵⁹ Тачева, М. История на българските земи в древността, II. (под печат).